

VLADIMIR VOLKOFF

© Editions du Rocher
© Antel Revolution pentru versiunea în limba română

TRATAT DE DEZINFORMARE

De la Calul Troian la Internet

Traducerea:
MIHNEA COLUMBEANU

I - Dezinformarea și eu	5
II - Ce anume nu e dezinformarea	13
III - De la gură la ureche	26
IV - E adevărat, fiindcă am citit	39
V - Zilele Radioului	64
VI - Dezinformarea se organizează	81
VII - Perioada clasică	107
VIII - Tentative obsolet	117
IX - Cine a câștigat	120
X - Cum se corupte	128
XI - Cum se corupte	136
XII - Accesorii verbale	154
XIII - Accesorii senzoriale	163
XIV - Cutiile de rezonanță	176
XV - E adevărat fiindcă am văzut	185
XVI - Un studiu de caz	210
XVII - Războiul	238
XVIII - Un mod de a fi	245
XIX - Ce e de făcut?	246
Mulțumiri	247
Notă autorului	247
Bibliografie selectivă	249
Postfață	249

Distribuit de DAC REVOLUTION, Tel.: 0753-08 04 80.

E-mail: tonomatul@antel.ro

www.tonomatul.ro

© Éditions du Rocher
© Antet **Revolution** pentru versiunea în limba română

Redactor: Nicolae Năstase
Coperta: Ion Năstase
Tehnoredactare computerizată: Diana Grad

ISBN: 978-973-636-362-7

Distribuit de DAC REVOLUTION, Tel.: 0753-08 04 80,
E-mail: tonomatulcucarti2012@yahoo.com,
www.tonomatul.ro; www.EdituraAntet.ro

CUPRINS

I – Dezinformarea și eul	5
II – Ce anume nu e dezinformarea	13
III – De la gură la ureche	26
IV – E adevărat, fiindcă am citit	39
V – Zilele Radioului	64
VI – Dezinformarea se organizează	70
VII – Perioada clasică	88
VIII – Tentative occidentale	113
IX – Cine a câștigat Războiul Rece?	117
X – Cum se concepe	120
XI – Cum se practică	128
XII – Accesorii verbale	136
XIII – Accesorii senzoriale	154
XIV – Cutiile de rezonanță	163
XV – E adevărat fiindcă am văzut	176
XVI – Un studiu de caz	185
XVII – Războiul informațiilor	210
XVIII – Un mod de a trăi	218
XIX – Ce e de făcut?	238
Mulțumiri	245
Nota autorului	246
Bibliografie selectivă	247
Postfață	249

Toată arta războiului se bazează pe înșelătorie.

Sun Tî

Toată arta politicii este aceea de a face să se creadă.

Machiavelli

*Omul e clădit astfel încât ficțiunile îi fac o impresie
mai puternică decât adevărul.*

Erasmus

Spuneți-le ceea ce vor să audă.

Lenin

CAPITOLUL I

DEZINFORMAREA ȘI EUL

Mi se întâmplă adesea să țin conferințe despre dezinformare.

Am vorbit în nenumărate cluburi filantropice, precum și în fața Asociației filosofilor creștini, la Saint-Cyr și la Saint-Cyr au Mont-Dore, pentru jandarmi, marinari, ziariști, polițiști, aviatori, oameni politici și chiar la Școala superioară de război (pe care nu mai trebuie s-o numim astfel, pentru că a fost rebotezată Colegiul interarme de apărare, ceea ce este deja un semn complice din ochi al dezinformatorului).

Or, de cum trecem la etapa răspunsurilor la întrebări, întotdeauna se găsește câte un șmecher – profesor sau colonel – care să se ridice și să-mi spună:

– Foarte bine, domnule, ne-ați convins. Dar cine ne dovedește că nu dezinformați și dumneavoastră?

Răsete.

Întrebarea este paradoxală dar legitimă și, de astă dată, am impresia că ar fi mai bine să răspund înainte de a începe. Prin urmare, voi povesti chiar de-acum ce anume m-a determinat să mă interesez de dezinformare.

Comandantul Coignet și arma psihologică

În 1958, eram elev ofițer la Școala Militară de Infanterie din Cherchell, iar programul nostru de trageri, curățire a armamentului, marșuri nocturne și trasee de luptă a fost întrerupt de un conferențiar care ne-a făcut să râdem prezentându-ni-se astfel:

– Sunt comandantul Coignet, de la Școala așa-zisă superioară de război. (Încă se mai numea astfel.)

La care, a început să ne vorbească, pentru patru ore, despre arma psihologică.

Eram cam șapte sute și cred că eu am fost singurul pe care l-a interesat expozeul comandantului. În ziua „liberării”,

Respect acea sărbătoare cu care se termină stagiile militare și în timpul căreia totul e permis, șase sau opt dintre camarazii mei au adus pe scenă un obiect prelung pe care l-au prezentat ca fiind „arma psihologică” și care nu avea psihologic decât numele. Eu, însă, fusesem fascinat de cocktailul compus din violuri la adresa multilor, propagandă, psihanaliză, maoism și tehnici publicitare pe care ni-l propusese comandantul. S-ar putea ca toate acestea să fi fost încă incomplet digerate, poate că o anume naivitate mă îndemna să consider aceste metode aproape infailibile, dar sunt sigur că nu mă înșelam presimțind că era „ceva” la mijloc. Și, la drept vorbind, trebuie să recunoaștem că de astă dată armata franceză nu mai rămăsese în urmă într-un război ci, dimpotrivă, era în avangarda unor cercetări abia schițate, dar care aveau să-i ofere pe viitor niște rezultate de răsunet mondial.

Pentru moment, încă nu ne aflam decât în faza de creare a Biroului 5 și a Corpului de cadre al tineretului algerian, care nu au ajuns la rezultatele scontate.

Corpul de cadre al tineretului algerian pornea de la o idee sănătoasă: promovarea în Algeria a elitelor favorabile prezenței franceze. Aceasta ținea simultan de Șantierele tineretului și de conceptul de comisar politic, aventură în care am fost amestecat și eu însumi. Nu pentru multă vreme. Căci, începând din luna iulie a anului 1958, acțiunea a fost sabotată la nivel guvernamental și nu mi-a mai rămas decât o beretă cu panglici verzi, culoarea verde fiind judicios aleasă, întrucât este preferata musulmanilor.

Biroul 5, în ceea ce-l privește, avea misiunea de a manipula opinia algerienilor, dar era slab pregătit pentru așa ceva, sau mai bine zis, opinia armatei era prea puțin pregătită ca să profite. De obicei, erau afectați parașutiști care nu mai puteau sări, sau rezerviști ale căror opinii politice păreau îndoielnice: echivala cu a înscrie acțiunea într-un cerc vicios, din moment ce se împiedica obținerea rezultatelor despre care se credea că n-aveau să apară.

Mi-l mai amintesc și acum pe acel locotenent cu beretă roșie care venea să aducă discuri cu muzică berberă în satul meu de regrupare arabă. Populația, deși binevoitoare față de

noi, dispărea la primele mugete ale megafoanelor. M-am interesat care erau motivele acestei atitudini. Oamenii mei mi-au explicat, în eufemisme pudice, că acea muzică instrumentală surescita femeile într-un asemenea hal, încât nu-și mai puteau face treburile. Am transmis mesajul, dar fără succes.

– N-au decât să asculte, mi-a răspuns locotenentul. Asta le deschide spiritul.

Începând din acel moment, am considerat că nu astfel trebuia să se mânuiască arma psihologică, dar în mintea mea și-a făcut loc ideea că trebuia să fie posibilă manipularea spiritelor. În aceeași perioadă, am inventat cuvântul *psihocrație* care, în calitatea sa de neologism, nu spune mai puțin decât ceea ce urmărește să spună.

Roger Mucchielli și subversiunea

Anii au trecut și, spre 1972, interesându-mă de lumea învățământului, am descoperit admirabila broșură a lui Mucchielli, *Subversiunea*.

Reluând noțiunea de „război al schimbului”, dragă lui Pierre Nord, Mucchielli, picior-negru*, fost comunist, fost ofițer din D.B. 2, care și-a pierdut un braț în luptă, demonstrează că „concepția clasică făcea din subversiune și din războiul psihologic o mașină de război în perioadele de ostilitate și se oprea la sfârșitul acestora”. În schimb, „războiul modern este în primul rând psihologic”, iar beligeranții la curent cu ultimele noutăți urmăresc să creeze în tabăra adversă o „revoluție voluntaristă”: „Condițiile socio-economice ale revoluției (...) nu devin [forțe] motrice ale revoluției decât dacă există o stare de spirit revoluționară, o voință de luptă. Această «stare de spirit» este cea care face revoluția, în afara cazului că intervine resemnarea, din cauza fricii sau a respectului. Prin urmare, se poate și trebuie să se «lucreze» la nivel psihologic, să se învingă frica și respectul, să se creeze agresivitatea unora și complicitatea altora.”

Observați că această doctrină, exploatată din abundență de către comuniști timp de trei sferturi de secol, este în curs

* În orig. *pied-noir* = (arg.) francez din Algeria (n. tr.).

de a fi reluată de islamiști, din nou, cu anumite conivențe occidentale.

„Importantă nu este realitatea vieții“, consemnează Mucchielli, „ci ceea ce cred oamenii“, iar „Găsirea cuvintelor care au efect e mai importantă decât analizarea datelor obiective“.

Acțiunea subversivă urmărește trei scopuri:

- să demoralizeze națiunea vizată și să dezintegreze grupările care o constituie;

- să discrediteze autoritatea, precum și pe apărătorii, funcționarii și notabilitățile sale;

- să neutralizeze masele pentru a împiedica orice intervenție spontană generală în favoarea ordinii stabilite, în momentul ales pentru cucerirea non-violentă a puterii de către o mică minoritate.

Această neutralizare implică „să se impună tăcerea majorității, o tăcere care exprimă apatia, nu oprobiul la adresa elementelor turbulente“. „Nu este vorba în nici un caz de o «mobilizare a maselor populare» (...) ci, dimpotrivă, de imobilizarea acestora. Voluntarismul revoluționar nu are nimic de-a face cu o rebeliune generală, iar «recursul la popor» nu este decât o formulă verbală de propagandă, valabilă atunci când poporul este ținut la distanță.“

Demontând acțiunea agenților subversivi în cazul când aceștia rămân exteriori grupului vizat ca și celui în care se integrează, Mucchielli arată că „nu e posibilă nici o manipulare fără cunoașterea perfectă (intelectuală, psihologică și empatică) a grupului care trebuie subminat și a membrilor săi. Aceasta, bineînțeles împreună cu priceperea și stăpânirea tehnicilor de manipulare, permite să se asigure credibilitatea a ceea ce se dorește să se dea de crezut“.

Pe scurt, și într-un mod de-a dreptul genial, Mucchielli devenise conștient de o transformare radicală în arta războiului.

Dacă, de la începuturile timpurilor, arma psihologică nu a fost decât un accesoriu războinic folosit doar rareori și cel mai adesea lăsat în magazie, secolul XX a cunoscut apariția unui război esențialmente psihologic, în care operațiunile militare au devenit doar accesorii la care se recurge parcimonios ca la niște anexe ale acțiunii principale. Astfel au fost,

de exemplu, războaiele de decolonizare, precum și războaiele de gherilă care i-au adus pe comuniști la putere în numeroase țări, printre care și China. Numesc acest fenomen „paradoxul lui Mucchielli“.

Nu numai că Mucchielli mi-a deschis ochii asupra revoluției ruse care, într-un fel, îmi dăduse naștere, și asupra a ceea ce se întâmpla în jurul meu (pe-atunci, mă aflam în Statele Unite, sfâșiate în două de Războiul din Vietnam și de exploatarea sa politică), dar îmi și propunea, fără s-o știe, un subiect de roman care m-a urmărit câțva timp: l-aș fi putut intitula *Aventurile unui psihocrat* și aș fi povestit în paginile lui cum eroul și-a vândut sufletul dracului pentru a stăpâni sufletele altora.

Dacă am renunțat să-l scriu, am făcut-o din două motive, unul bun, celălalt rău. Pe de o parte, am descoperit că nu posedam suficiente date asupra tehnicilor de manipulare pentru a-mi îmbogăți povestea într-un mod satisfăcător – și, asupra acestui punct, nu mă înșelam. Pe de altă parte, îmi repugna să descriu medii sociale pe care nu le cunoșteam, cum ar fi, de exemplu, acela al presei, de unde mi se părea că proveneau cele mai grave manipulări: nu observam, ca un orb ce eram, că se întâmplau lucruri mult mai rele în cercurile într-al căror mijloc trăiam – și anume, mediul universitar american.

O ocazie pierdută, așadar, însă pe care aveam s-o regăsesc mai târziu.

Alexandre de Marenches și dezinformarea

Succesul unui roman al meu intitulat *Reîntoarcerea*, publicat în 1979 și a cărui acțiune se desfășura în lumea informațiilor, a făcut ca directorul Serviciului de documentare externă și contraspionaj, alias S.D.E.C.E., sau „Sdêke“, cum îl numesc cu afecțiune unii, să mă cheme pentru a sta de vorbă.

Alexandre de Marenches, descoperitor al lui Sun Tî, era convins, între altele, de două lucruri foarte simple: în primul rând, că inamicul (adică, în acea perioadă, U.R.S.S.) purta un război psihologic cu noi, iar în al doilea rând, că unul dintre cele mai utile mijloace de apărare ar fi constat în a dezvălui

Respectiv existența acestuia față de marele public. Mi-a propus, deci, să scriu un roman despre dezinformare, el însărcinându-se să-mi furnizeze informațiile necesare. Într-un sens, deveneam agentul lui de influență, dar o făceam pentru o cauză justă, din moment ce nu mi se cerea altceva decât să denunț minciuna, spunând adevărul.

Am ezitat.

Sciam de la vârsta de șapte ani; de la optsprezece, începusem să le trimit editorilor manuscrise pe care aceștia mi le refuzau cu regularitate; la peste treizeci și doi de ani, publicasem câteva romane destul de puțin citite. Or, acum aveam patruzeci și opt de ani și iată că, odată cu *Reîntoarcerea*, eram sărbătorit, invidiat, tradus, onorat, insultat (ceea ce întotdeauna e măgulitor) și chiar, pentru prima oară în viața mea, mă bucuram de o modestă prosperitate. Era cazul să risc această reușită, cu atât mai binevenită cu cât era târzie, declarându-le război celor care țineau în mâini continuarea succesului meu, adică oamenilor din presă? Căci nu-mi făceam iluzii: nu mi-ar fi iertat faptul de a fi primul autor din Franța care dezvăluia într-o scriere de ficțiune practicile dubioase ale unora dintre ei.

Trei motive m-au făcut să accept propunerea lui Alexandre de Marenches: mai întâi, faptul că-mi dădea posibilitatea de a scrie romanul faustic la care visam de multă vreme; apoi, nu mă simțeam în drept de a-i refuza țării mele un serviciu, oricât de neînsemnat, din moment ce îmi fusese cerut ca atare (în fond, eram produsul a două familii militare, purtasem epoleți, iar noțiunea de *centurio in aeternum* nu mi-era străină); în al treilea rând, eram în 1981, iar sosirea miniștrilor comuniști la guvernare părea să urgenteze anumite măsuri de asanare intelectuală.

Și astfel, am scris *Montajul*.

A fost o perioadă fericită. Uneori, mă întâlneam – în circumstanțe „conspirative“, cum spun rușii – cu mentorul căruia mă încredințasem Marenches (sau, dacă preferați, ofițerul meu instructor, care mi-a devenit un prieten foarte drag); alteori, solicitam și obțineam întâlniri dintre cele mai diverse, pentru a-i corobora sau rafina afirmațiile; uneori, citeam; alteori, scriam de dimineața până noaptea, fără să-mi permit pauze

decât pentru a mânca, a dormi sau a juca o partidă de șah cu computerul, ocupație secundară care totuși nu era lipsită de legătură cu cea principală. Toate acestea, poate, pentru ca tăcerea să se adâncească din nou în jurul meu, fără ca nimeni să fi putut sau să fi vrut să facă ceva: eram ajutat să scriu, atâta era de ajuns.

Reacția nu a fost aceea de care mă temeam.

Anumiți oameni de presă, frapați de ceea ce le-am adus la cunoștință, m-au susținut încă de la început. Alții nu au rezistat fenomenului ca un vârtej care se crease în jurul cărții mele. A plouat cu insulte, bineînțeles, și s-a realizat chiar și o oarecare cabală – am avut satisfacția de a afla mai târziu că fusese ordonată de la Moscova, așa cum sperasem. S-au înregistrat multe reacții ostile, pe care le-am denumit „țipete de păsări rănite“, un viitor prim-ministru m-a înfierat la radio și un viitor custode al Sigiliului care mă declarase fascist, fără a mă fi citit, și-a auzit fosta soție citându-i-l veselă pe Cambronne*. Simple anecdote. Au avut loc procese, pe care le-am câștigat în totalitate, fie în primă instanță, fie la recurs, o dată chiar la curtea de casație. Unele ziare care mă injurau în termeni scatologici au refuzat să-mi publice dreptul la replică. Raymond Aron a fost nevoit să-și folosească toată puterea de convingere, pentru ca unul dintre ele să se conformeze. *Montajul* a primit Marele Premiu pentru roman al Academiei Franceze, la care un academician distrat a scris în *Le Figaro* cât de bucuros era că asemenea povești nu se puteau desfășura în Franța (adică tocmai unde se petrecea acțiunea). Una peste alta, totul a fost foarte amuzant. În loc de a recădea în anonimat, devenisem un incomod patentat dar recunoscut, ceea ce este oricum mai confortabil.

Dezinformarea, armă de război

Din acea epocă datează numeroase conferințe pe care a trebuit să le țin și cred că am pus punctul final publicând, cu prefață și comentarii, majoritatea textelor care îmi folosiseră

* Comandantul vechii Gărzi napoleoniene în bătălia de la Waterloo, care la somația „Bravi francezi, predați-vă!“ din partea englezilor care-i înconjuraseră în finalul bătăliei, a răspuns cu celebrul: «Merde!» (n. tr.).

Respect pentru *Montajul*, sub titlul *Dezinformarea, armă de război*, volum care a văzut lumina tiparului în 1986, alăturându-i pe Sun Tî, Lenin, Ceahotin, Delmer, Nord, Bittman, Mucchielli, Claude Polin, Heller, Barron, Legris, Koestler, Borchgrave, Zinoviev și Tyson. Desigur, anumite documente confidentiale nu putuseră fi reproduse, dar am avut satisfacția de a afla pas cu pas că antologia mea era folosită atât de serviciile de informații, cât și de școlile de ziariști. Însuși cuvântul *dezinformare*, necunoscut cu câțiva ani mai devreme, era citat toată ziua de mass-media și se aglomerase în vocabularul omului de pe stradă. Îmi atinsesem scopul și m-am putut întoarce pentru câțiva ani la ceea ce militarii ar fi numit „dragile mele studii”, adică viața de romancier.

Apoi, spre 1993, cererile de conferințe s-au reluat din plin: municipalități, organizații de tineret, școli militare.

Nimic surprinzător în toate acestea. Avuseseră loc trei evenimente care schimbau complet datele dezinformării, iar cei care se preocupă de aceste chestiuni observaseră:

- căderea comunismului priva Occidentul de țăpul ispășitor căruia i se putuseră atribui odinioară toate operațiunile de dezinformare, sau cel puțin toate reușitele acestora;

- tehnicile de dezinformare erau de-acum cunoscute, scăpau de sub controlul statelor și erau din ce în ce mai practicate de organisme private;

- imaginea, atotputernica imagine, triumfase definitiv asupra cuvântului, în domeniul comunicațiilor și al informațiilor, deschizându-le dezinformatorilor perspective noi și aparent nelimitate.

Această revoluție în dezinformare o observaseră cercurile interesate. Ea mi-a trezit dorința de a preciza anumite idei, de a recapitula anumite fapte, de a proiecta anumite ipoteze.

Astfel a luat ființă această mică lucrare, care nu se pretinde a fi exhaustivă din nici un punct de vedere, însă ar putea să le provoace altor exegeți dorința de a merge mai departe cu propriile lor investigații.

CAPITOLUL II

CE ANUME NU E DEZINFORMAREA

Avertisment asupra informației

Un fapt nu este o informație.

Un fapt nu devine informație decât atunci când un informator informează un informat. „Plouă” nu este o informație, atâta timp cât, de exemplu, nu v-am telefonat pentru a vă informa că plouă.

Militarii au motive întemeiate să facă deosebirea între *informație*, care este culeasă în stare brută, și *informații*, care sunt trecute printr-o selecție cu minimum trei factori: evaluarea sursei, evaluarea informației, coroborarea informației. Această triplă selecție le conferă informațiilor militare un simulacru de obiectivitate: ofițerul de la Biroul 2 m-a auzit când v-am anunțat că plouă; încă nu i-am dat nici o indicație falsă; de altfel, e luna octombrie, deci este firesc să plouă; în plus, vecinul meu declară și el că plouă. Ofițerul de la Biroul 2 a conchis, pe bună dreptate, că există ipoteze temeinice pentru a se putea miza pe realitatea ploii.

Însă, chiar presupunând că nu obțin nici un avantaj din a vă transmite elemente false asupra condițiilor atmosferice, orice informație presupune prezența a trei variabile în care nu se poate avea absolută încredere:

- informatorul. Poate că sunt un pesimist înăscut, care tinde să descopere că plouă atunci când burnițează, sau mi se pare că e probabil să plouă și nu m-am deranjat să mă uit pe fereastră? Poate că nu văd foarte bine și am confundat stropii de la un furtun cu ploaia trimisă de bunul Dumnezeu? Poate am găsit că era mai simplu să vă spun „plouă”, fiindcă mă gândeam că „va ploua”, sau constatasem că „a plouat”?

- mijlocul de comunicare. Dacă v-am telefonat, s-ar putea ca aparatul să fi hârâit, și dumneavoastră să fi auzit prost: eu am spus *pulovăr* sau *ouă*, nu „plouă”. Dacă v-am scris, am o

caligrafie atât de detestabilă încât s-ar putea ca dumneavoastră să fi citit „plouă“ în loc de *plasă*, *plană*, *plină*, *prună* sau chiar *glumă* ori *haină*.

– informatul. Poate că sunteți atât de optimist, încât veți exclama: „Mereu exagerează; sunt sigur că se va face frumos“. Sau, dimpotrivă, vă veți neliniști pentru mine și-mi veți trimite o umbrelă, un impermeabil, o canadiană, când eu crezusem doar că ploua fiindcă eram trist?

Am putea continua astfel la nesfârșit. Rușii relatează povestea celui tată analfabet al cărui fiu plecase în armată. Fiul îi trimite o scrisoare: „Dragă tată, o duc destul de bine, sper că e bine și la voi, trimite-mi rogu-te o rublă“. Tatăl îi cere unui trecător grăbit și prost dispus să-i citească scrisoarea, iar omul vorbește atât de răgușit, încât tatălui i se pare că aude: „Tată, mă distrez bine, nu mă doare pe mine de voi, trimite-mi repede băutură“. „Ba n-am să-i trimit nimic“, răspunde tatăl, „dacă-mi scrie pe tonul ăsta“. Trece o lună. Sosește încă o scrisoare. Tatăl îi cere ajutorul altui trecător, dar greșește hârtia și i-o dă tot pe cea veche. Trecătorul tocmai aflase că primise o decorație și că soția lui născuse gemeni. Citește entuziasmat epistola, astfel încât tatăl înțelege: „Dragă taticule, mor după tine, mi-e dor de voi, toată ziua mă rog s-o duceți bine, dacă nu te superi, te rog să-mi trimiți o copeică, două“. „Aha!“ face tatăl. „Așa, vezi. A învățat să se poarte. Am să-i trimit două ruble cu poșta următoare.“

Se mai cunoaște, în India, povestea celui maharadjah din țara orbilor care nu știa ce este un elefant. A trimis șase orbi în junglă, cu poruncă să-i descrie animalul. Orbii au pipăit un elefant și s-au întors cu descrieri contradictorii. „Elefantul“, a spus unul, „e lung și mlădios ca un șarpe“. „Nu-i adevărat“, a protestat altul, „e lat și moale ca o foaie de cort“. „Ba greșești“, a făcut al treilea, „e ascuțit și lucios ca un dinte uriaș“. „Vă bateți joc de noi“, s-a supărat al patrulea, „e gros și aspru ca un trunchi de copac“. „Ba e uriaș ca un munte“, l-a contrazis al cincilea. „E subțire și răsucit ca un colăcel de frânghie“, a încheiat ultimul, care nu-i apucase decât coada.

Toate acestea ilustrează trei idei importante:

– informația nu conține niciodată adevărul sută la sută. Pe tot parcursul se strecoară erori, chiar dacă nici un membru al lanțului informativ, de la informator la informat, nu are intenții rele;

– orice s-ar crede, nu numai că în materie de informare nu există obiectivitate, dar orice pretenție de obiectivitate trebuie să fie tratată cu suspiciune. Este preferabil să-i ascultăm pe de o parte pe guelfi, iar pe de altă parte pe ghibelini, decât să trimitem la fața locului un observator așa-zis imparțial, care va simpatiza de la bun început cu unii sau va fi plătit mai bine de ceilalți;

– este firesc ca fiecare martor să aibă propria sa impresie asupra evenimentului la care a asistat. Dacă impresiile se potrivesc prea bine unele cu altele, e ceva suspect la mijloc. Din partea mea, contradicțiile dintre cei patru Evangheliști sunt cele care mă fac să cred în veridicitatea lor, iar Biserica are perfectă dreptate să ne prezinte versiuni parțial divergente despre ceea ce estimează ea că ar fi adevărul.

Obiectivitatea nu poate exista – cu atât mai mult – decât în informația de ordin științific, unde aceeași experiență realizată de mai mulți experimențatori conduce întotdeauna la aceleași rezultate. Ipotezele savanților sunt obiective în măsura în care se confirmă prin fapte, iar faptele lor sunt indiscutabile în sensul că oricare observator s-ar putea substitui cu cel care a cules datele perceptibile ce le alcătuiesc, date perceptibile constituite în general prin coincidența dintre un metru și ceea ce măsoară acesta (admițând o marjă de eroare).

În tot ceea ce are legătură cu opinia publică, ne aflăm în mod clar departe de o asemenea rigoare, iar diversele criterii de obiectivitate pe care ni le propun mijloacele de informare – „A zis-o cutare, care e un om cinstit“, „Vedeți cu proprii ochi imaginea televizată“, „Este părerea majorității“ – nu sunt destinate să ne asigure.

Noțiunea de dezinformare

Se observă că informația este în sine o marfă denaturată. Nu va lipsi tentația de a o denatura și mai mult. Ca să nu mai vorbim de vanitatea sau de interesele care ne fac, mai mult sau